

Як бачимо із табл.1 та рисл.1, і в контрольних, і в експериментальних класах відбулося просування учнів з нижчих рівнів на вищі. Проте в експериментальних класах позитивні зміни набагато вагоміші. Зазначені дані свідчать про те, що в учнів експериментальних класів порівняно з контрольними виявилися вищі показники: на 4, 3 % збільшився високий рівень і на 17, 6 % – достатній; на низькому рівні зафіксовано зниження на 6 %. Дані показують, що після закінчення експериментальної роботи спостерігається позитивна динаміка рівня сформованості умінь та навичок самоконтролю в учнів експериментальних класів від нижчого до достатнього і високого.

Таким чином, розглянуті дидактичні умови та методи формування самоконтролю сприяють зростанню в учнів рівнів сформованості зазначених умінь. Отже, уміння учнів контролювати власні дії передбачає розв'язання проблеми в трьох аспектах:

- аспект навчання: підвищення результатів навчання по всіх предметах;
- аспект розвитку: динаміка розвитку всіх пізнавальних процесів, уваги, пам'яті, організаційно-діяльничої культури, комунікативних здібностей;
- аспект виховання: усвідомлення необхідності саморозвитку, самоорганізації, самовиховання особистісних якостей.

Перспективу подальших досліджень у даному напрямку вбачаємо в науковому обґрунтуванні шляхів і засобів формування самоконтролю в учнів не тільки в процесі уроків, а і у позакласний час.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амонашвили Ш.А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса. – М.: Университетское, 1990. – 560 с.
2. Ительсон Л.Б. Об особенностях формирования самоконтроля при производственном обучении // Вопросы психологии – 1961. – № 2. – С. 8.
3. Контроль и самоконтроль как стимулы учебной деятельности / Анищенко А.П., Делова О.В., Дудников С.В.// Юбилейный сборник научных трудов молодых ученых и студентов РГАФК. – М., 1998. – С. 10.
4. Концепція самоорганізації і розвитку особистості учня у навчально-виховному процесі // Рад. школа – 1993. – № 8. – С. 53.

УДК 378.147

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Соловйов К.О., магістр економіки, Пучина О.В., бакалавр психології

Запорізький національний університет

Пропонована стаття висвітлює пріоритетні напрямки розвитку педагогічної науки і практики. Технологія модульного навчання передбачає структурування елементів теоретичного і практичного знання. Саме модульний підхід містить цільовий план дій, банк інформації і методичне керівництво.

Ключові слова: модульне навчання, технологія, теоретичні знання, банк інформації.

Соловьёв К.О., Пучина О.В. ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ / Запорожский национальный университет, Украина.

Предлагаемая статья освещает приоритетные направления развития педагогической науки и практики. Технология модульного обучения предполагает структурирование элементов теоретического и практического знания. Именно модульный подход содержит целевой план действий, банк информации и методическое руководство.

Ключевые слова: модульное обучение, технология, теоретические знания, банк информации.

Solovjov K.A., Puchina A.V. ACQUIRING DIRECTIONS OF THE STUDY PROCESS DEVELOPMENT IN HIGH SCHOOL / Zaporizhzhya National University, Ukraine.

The article depicts acquiring directions of the pedagogical science and practice development. The technology of modulus teaching suggests structuration of the theoretical and practical knowledge elements. Mainly modules approach contains goals, the bank of information and methodical guidance.

Key words: modulus study, information bank, theoretical and practical knowledge, technologies.

Сучасна система вищої освіти ґрунтується на досить особливій підготовці, що містить уяву про якісну освіту. Йдеться про те, що проблеми якості навчання і якості освіти взаємопов'язані.

Звернемо увагу на важливість підготовки висококваліфікованих спеціалістів. Дослідженню цієї проблеми присвячені праці вчених А.М. Алексюка, І.А. Зязюна, В.А. Сластьоніна, Є.А. Климова. Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що під якістю навчання розуміють безпосередній результат навчального процесу, що залежить від рівня кваліфікації професорсько-викладацького складу, навчально-методичного процесу, і стану матеріально-технічної бази, інтелектуального потенціалу студентів як об'єктів навчального закладу. Якість освіти містить ряд характеристик: працевлаштування випускників навчального закладу, їхньої службової кар'єри і оцінки з боку працедавців.

Ми поділяємо судження, що кваліфіковані спеціалісти будь-якого напрямку - це продукт вищої школи. Згідно із Законом "Про освіту", вища освіта забезпечує фундаментальну, наукову, професійну, гуманітарну та практичну підготовку, здобуття громадянами певних освітньо-кваліфікаційних рівнів відповідно до їхніх інтересів, здібностей, можливостей.

Розвиток системи освіти вимагає від педагогічної науки й практики вивчення й впровадження нових методів навчання й виховання. Прогностичні розвідки педагогічної інноватики, оцінка та аналіз конкретних реалій у галузі вищої освіти мають непересічну цінність для педагогічної практики.

Отже, мета нашої роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні національної системи освіти в Україні, яка передбачає новий підхід до професійної підготовки майбутніх кадрів, спрямований на подолання невідповідності знань студентів запитам суспільства та світовим стандартам. Стратегія розвитку сучасного українського суспільства в умовах соціально-економічних реформ, на наш погляд, об'єктивно потребує підвищення вимог до освітньої системи та професійної підготовки фахівців високої кваліфікації.

Ми дотримуємося думки, що розвиток України має визначатися в загальному контексті європейської інтеграції з орієнтацією на фундаментальні цінності загальносвітової культури. Відповідно до „Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004-2005 роки”, затвердженої Міністерством освіти і науки України, реформою вищої освіти передбачається перехід до динамічної ступеневої підготовки фахівців, запровадження двоциклової підготовки (бакалаврат, магістратура), оволодіння ними сучасними інноваційними технологіями.

Досягнення мети модернізації теоретико-методичних засад вищої освіти потребує, на думку вчених, підготовки нової джерельної бази науково-методичного забезпечення,

розробки і дослідження нових методів викладання у вищій школі, формування принципово нової системи освіти, яка поступово замінюватиме традиційну. Процес підготовки нової генерації науковців, здатних позитивно впливати на суспільний розвиток, потребує зростання якості знань, докорінного оновлення не тільки професійної але й психолого-педагогічної підготовки викладачів вищих навчальних закладів. Це призводить до ствердження нової парадигми в системі вищої освіти, а саме до переходу до особистісно-зорієнтованої технології навчання, впровадження модульно-розвивального та кредитно-рейтингового навчання, оновлення та модернізації педагогічних технологій. Наукові пошуки в напрямку оптимізації та вдосконалення організації навчально-виховного процесу на різних рівнях освіти, у тому числі й вищої освіти, свідчать про необхідність та доцільність впровадження даних психолого-педагогічних інновацій. Більшість дослідників сходяться на тому, що структура інноваційного навчання оптимально відповідає характеру сучасних соціальних та економічних процесів.

Специфічними особливостями інноваційного навчання є його відкритість майбутньому, здатність до передбачення на основі постійної переоцінки цінностей, налаштованість на конструктивні дії в оновлюваних ситуаціях. Ці тенденції свідчать, що головною функцією освіти є розвиток людини [3].

Динаміка трансформації нашого суспільства ставить перед вищою школою нові нетрадиційні завдання. Це зумовлено тим, що система освіти має не тільки адаптуватися до системи економічної ситуації в державі, але і випереджати ці процеси.

Зміни в процесі навчання у вищих закладах зумовлені глобалізацією всіх сфер життя, у тому числі і освіти. Відставання від світових тенденцій неприпустиме, якщо ми не створимо конкурентоспроможного освітнього простору, що притаманний розвиненим країнам, то, в першу чергу, зазнає втрат молодь.

Вища освіта суттєво розширює своє функціональне призначення, набуваючи нових рис та функцій. На нашу думку, на сучасному етапі треба повніше враховувати процеси регіоналізації освіти. Сутність цих процесів обумовлено рядом передумов, зокрема прагненням категорій населення здобувати освіту якомога ближче до місця проживання. Сьогодні важливим напрямом роботи ВНЗів - є розширення доступу до вищої освіти найбільш талановитої молоді.

Серед характеристик індексу розвитку людського потенціалу, за яким ООН порівнює рівень соціального і економічного розвитку різних країн, є показник освітньої діяльності; він один із трьох основних індикаторів в інтегрованій оцінці людського розвитку. Забезпечення рівного доступу до якісної освіти є одним з актуальних питань.

Проаналізуємо, які на сьогодні існують дидактичні прийоми, що реалізують процедурний, когнітивний підхід до отримання знань, який забезпечить високу внутрішню мотивацію навчаючого, і як наслідок високу ефективність навчання. Задачі підвищення мотивації до навчання є пріоритетними в розробці сучасних педагогічних технологій.

У першу чергу, необхідно приділити увагу особливостям інформаційного забезпечення навчального процесу. Воно спирається на швидкий оперативний зв'язок прямого доступу в Інтернет з метою співробітництва з закордонними колегами. Тому актуальним стає вирішення проблеми оволодіння сучасними інформаційними технологіями.

На нашу думку, до методів, що забезпечують продуктивний результат у навчальному процесі, слід віднести ситуаційні завдання, ділові ігри, ігрове проектування. Ці методи знайшли широке поширення в зарубіжній системі вищого навчання і достатньо давно використовуються у вітчизняній практиці підготовки фахівців із соціальної педагогіки,

соціальної роботи. Використання імітаційних ігрових методів навчання дозволяє реалізувати прикладний підхід щодо отримання знань.

Таким чином, використання ситуаційних завдань, ділових ігор й інших методів активного навчання сприяє різнобічному розумінню проблем, що виникають в соціальній практиці, а також розвиває вміння аргументовано відстоювати свою точку зору.

Наступною важливою ланкою в навчальному процесі є формування в майбутніх спеціалістів розвинутого творчого мислення.

Культура мислення - це не генетична спадковість, це результат власного ставлення до навчальної інформації.

Основні вимоги до процесу навчання зводяться, по-перше, до перевірки і контролю тих теоретичних результатів, до яких приходять мислення у своїй практичній діяльності, по-друге, до необхідності управління процесом навчання. Таким чином, по-перше, контроль, по-друге, управління. Ці вимоги випливають із теорії поетапного формування розумових дій П.Я. Гальперіна.

У сучасних умовах роль творчого самостійного мислення підвищується. Вважаємо, що такі види навчальної роботи, як лекція та самостійна робота студентів, є формами постійного професійного зростання і самовдосконалення майбутніх фахівців. Забезпечення системності набутих знань – це найважливіше призначення лекції. Індивідуальні завдання, наукова студентська робота, виступи з доповідями на студентських конференціях як форми навчальної роботи сприяють набуттю навичок творчого мислення.

Нині погляди вітчизняних науковців усе частіше спрямовуються на технології модульного навчання, яке дуже щільно впроваджується в навчально-виховну практику вищої школи як провідна інноваційна психолого-педагогічна система.

Модульна технологія навчання визначається як засіб організації навчання, спрямований на структурування елементів теоретичного і практичного знання на прості незалежні одиниці. Модульний підхід до навчання передбачає застосування сукупності засобів, методів та прийомів, які допомагають розширити та модернізувати знання, уміння і навички залежно від індивідуальних можливостей кожного студента. Модульний підхід, базуючись на автономних порціях адаптованого навчального матеріалу дає змогу більш самостійно, або зовсім самостійно працювати із запропонованою індивідуальною програмою, яка містить цільовий план дій, банк інформації і методичне керівництво щодо шляхів досягнення поставлених цілей. Модульно-розвивальне навчання сприяє становленню особистості не тільки завдяки змісту, методам, формам організації, а й через свою сутнісну багатовимірність, логіку буття з огляду на специфічну форму психосоціального зростання індивідуальності. Унікальність його полягає в тому, що всі сторони, аспекти, компоненти педагогічно керованого навчального процесу стимулюють, реально прискорюють численні процеси розвитку, які ієрархічно подані в загальній картині психосоціального розвитку кожного студента [3].

Зараз можна виділити декілька підходів до створення модульної системи залежно від географії та змістовно-структурних особливостей інноваційно-освітнього досвіду: американська модель (Н. Грос, У. Кінгстон, М. Майлз), сербська модель (К. Ангеловськи), українська модель (А.М. Алексюк, І.А. Зязюн) [1], [4].

Згідно із аналізом педагогічної літератури встановлено, що найважливіші положення, які забезпечують відносно цілісне розуміння призначення та принципів моментів функціонування модульної системи (за А.М. Алексюк), такі:

1. Модульна система навчання головним своїм призначенням повинна мати таку заміну організаційних засад педагогічного процесу у вищій школі, яка забезпечила б суттєву його демократизацію, умови для дійсної зміни місця студента в навчанні (перетворення його з об'єкта на суб'єкт цього процесу), надала б навчально-виховному процесу необхідної гнучкості, запровадила б у дію принцип індивідуалізації навчання.
2. Модуль – це відносно самостійна частина навчального процесу, яка містить, насамперед, одне або кілька близьких за змістом і фундаментальних за значенням понять, законів, принципів.
3. Засвоєння модуля розпочинається оглядово-установчою лекцією. Далі йдуть індивідуальна самостійна навчальна робота, консультації, потім кілька групових тьюторських занять за опрацьованими джерелами, що впроваджені замість традиційних семінарських занять і у своїй сукупності складають зміст модуля.
4. Організаційно кожне тьюторське зайняття включає в себе 3-4 види навчальної роботи, серед яких два є постійними (невелика письмова робота та дискусія за змістом опрацьованих задач, евристична бесіда, рольові та ділові ігри тощо).
5. Джерела, виділені в списках літератури позначкою „X”, складають мінімум навчального матеріалу, необхідного для систематичного оволодіння предметом.
6. Студент може достроково вивчити й скласти звіт з матеріалу, що входить до того чи іншого модуля, за домовленістю з викладачем. Вивільнений таким чином час використовується ним згідно зі своїми інтересами. Звіт студента за змістом конкретного модуля вважається прийнятим, якщо студент під час співбесіди з викладачем продемонструє розуміння головних ідей модуля і послідовно, аргументовано викладе їх (письмово та усно).
7. Для студентів, що засвоїли матеріал і відвітувалися за змістом усіх чотирьох модулів до закінчення семестру, екзамен з даного предмету відмінюється.
8. Коли студент не зміг з тих чи інших причин власно скласти звіт за змістом четвертого модуля, він може зробити це за домовленістю з викладачем під час консультації.
9. При організації індивідуальної навчальної діяльності залишається актуальним питання про стимулювання систематичної самостійної роботи з першоджерелами. Формалізм у питаннях урахування її результатів значною мірою усувається за умов функціонування запропонованої системи навчання тим, що перевірка конспектів першоджерел відмінюється, і факт наявності або відсутності їх у студентів не впливає на оцінку якості його навчальної праці.
10. Виконання навчальних завдань оцінюється певною кількістю залікових одиниць, облік яких ведуть як викладач, так і сам студент. Оскільки наперед відомо, яку кількість їх треба набрати для того, щоб одержати „5”, „4” або „3”, кожен студент отримує можливість протягом усього часу вивчення предмету контролювати та свідомо регулювати успішність свого просування в засвоєнні курсу шляхом цілеспрямованого планування та розподілу своїх зусиль для досягнення результатів, що відповідають його запитам. Кінцева оцінка успішності вивчення предмета визначається підсумовуванням залікових одиниць, які були отримані студентами за виконання всієї сукупності навчальних завдань.
11. Із метою стимулювання навчальної активності студентів за підсумками кожного навчального року з урахуванням набраних залікових одиниць визначається десятка найкращих студентів з предмета. Із числа цих студентів рада факультету

(за поданням кафедри) може рекомендувати студентів до аспірантури з педагогіки [1].

Отже, навчальний модуль – це цільова, відкрита і відносно завершена сукупність взаємозалежних циклів навчальної, виховної та освітньої розвивальної взаємодії викладача і студентів. Модуль є основною ланкою модульно-розвивальної системи навчання, що забезпечує оптимізацію психо-соціального розвитку викладача і студентів, а тому багато в чому є альтернативою традиційним засобам, формам і методам лекційно-семінарської роботи [2].

Зручність, стандартність, інформаційність дозволяють використовувати тести не лише для контролю знань, а і в процесі семестрової навчальної діяльності.

Вирішити ці завдання можна лише шляхом підвищення якості знань, що викладаються у вищій школі. В інформаційному суспільстві постійно необхідні нові знання і навички. Отже, освітні системи мають трансформуватися у відповідності до нових реалій.

Конкурентною перевагою України мають стати особисті знання людини, при цьому дослідницька діяльність і викладання мають поєднуватися.

Викладання психолого-педагогічних дисциплін у вищій школі має забезпечити кожному студенту широкі можливості для здобуття таких умов розвитку та підготовки до життя:

- знання про людину, природу і суспільство, що сприяють формуванню наукової картини світу як основи світогляду та орієнтації у сфері майбутньої професійної діяльності;
- досвід творчої діяльності, що відкриває простір для розвитку індивідуальних здібностей особистості;
- досвід розумової, емоційної, комунікативної діяльності, що сприяє розвитку інтелектуальних, трудових, організаторських умінь та навичок, необхідних для подальшої професійної діяльності педагога.

Професіоналізація психологів та педагогів вищої школи і входження їх в інноваційний режим роботи неможливі без творчого пошуку, саморозвитку. Застосування інноваційних технологій в психолого-педагогічній практиці сприяє забезпеченню нової якості освіти. Про якість освіти свідчить її відповідальність освітньому стандарту. Із точки зору інноваційної педагогіки новою якістю освіти є належна якість не лише навчання, а й виховання, ступінь розвиненості особистості студента, його здатність до успішного продовження навчання, до творчого саморозкриття й самореалізації. Згідно з таким підходом психолого-педагогічний корпус вважають провідною силою в реалізації та втіленні інноваційних заходів у системі вищої освіти.

Отже, самостійно навчатись – це лозунг сучасної освітньої системи.

Іншим шляхом підвищення продуктивності навчання є використання таких форм реалізації освітніх завдань, як тренінг, тести. Тестування існує як відносно самостійний метод проведення семінарського заняття і як елемент останнього етапу реалізації тренінгу. Тестові завдання розробляються у великій кількості, база їх даних охоплює основні питання теми, що дозволяє зміцнити знання понять категорій термінів. Під час підготовки навчального матеріалу для усіх видів тестів слід рекомендувати такі правила:

1. Формулювання питань повинні відрізнятися від навчального тексту.
2. Правильні відповіді випадково розміщуються, а не за певною схемою.
3. Неправильні відповіді повинні бути правдоподібними.

Використання тестів дозволяє сформувати мисленнєві операції, такі як аналіз, синтез, порівняння та узагальнення.

Контроль і оцінювання як складові функції процесу навчання в сучасній вищій школі піддаються суттєвому переосмисленню. Вочевидь простежується тенденція їх максимальної диференціації й урізноманітнення. Модульне навчання нерозривно пов'язане із рейтинговою системою контролю. Чим більший чи важливіший модуль, тим більша кількість залікових одиниць йому відводиться. Важливим аспектом є те, що увага педагогів акцентується не тільки на озброєння студентів певною сумою знань, умінь та навичок, а й на обов'язковій сформованості певних компетенцій. Поняття „компетенція” включає в себе сукупність якостей особистості, загальну обізнаність, яка ґрунтується не лише на професійних знаннях, досвіді, певних цінностях, набутих в процесі навчання у ВНЗ, а також і на власних здібностях особистості.

Ціллю створення кожного модуля є досягнення заздалегідь запланованого результату навчання. Підсумки контролю по модулю характеризують рівною мірою як успішність студента, так й ефективність педагогічної технології обрану викладачем.

У рамках кожного модуля студент має справу як із предметними знаннями, так і з видами діяльності, що пов'язані зі здобуттям та використанням цих знань. Рейтинговий контроль по модулю може бути змістовим, діяльнісним або змістово-діяльнісним.

На сьогодні вже набутий значний досвід рейтингової системи в англійських країнах та Західній Європі, у деяких регіонах України. У запорізькому регіоні тільки зараз впроваджується рейтингова система оцінки знань. Метою даної інновації є стимулювання самостійної роботи, творчого пошуку студентів, надання можливості самостійно оцінювати рівень якості та повноти засвоєного матеріалу студентами.

В основі рейтингової системи лежить накопичення оцінок за певний навчальний період (модуль, семестр, рік, 5 років) і за різнобічну діяльність. Сума цих оцінок – це кількісний показник якості роботи студента порівняно з успіхами його товаришів. Однак вона відображає не тільки якість знань і умінь, а й точність у роботі, активність, самостійність, творчість. Обсяг засвоєного матеріалу оцінюється за шкалою:

- від 70% до 79% фактичного матеріалу – „задовільно”;
- від 80% до 89% фактичного матеріалу – „добре”;
- від 90% до 100% фактичного матеріалу – „відмінно”.

Високі оцінки з окремих тем курсу не можуть компенсувати відсутність знань з інших тем. Із метою стимулювання самостійності та активності студентів під час аудиторних занять, а також для більшого заохочення їх до навчання пропонується пасивність оцінювати „незадовільно”. Дана технологія докорінно змінює педагогічні стосунки між студентом і викладачем і сприяє більш якісній підготовці фахівців.

Вирішення проблеми впровадження інноваційної діяльності в систему навчання потребує особливих знань, навичок, здібностей. Інновації в системі освіти на будь-якому рівні неможливі без педагога-дослідника, який володіє системним мисленням, розвиненою здатністю до творчості, сформованою й усвідомленою готовністю до інновацій. Таким чином, впровадження інновацій в систему вищої школи висуває підвищені вимоги до нової генерації педагогів та психологів, які великою мірою визначають подальший життєвий та професійний шлях тих, кому жити й творити у третьому тисячолітті.

У перспективі, на нашу думку, слід розглянути реалізацію положень Болонської декларації щодо організації навчально-виховного процесу у вищій школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої школи. Історія. Проблеми. – К.: Либідь, 1998 – 558 с.
2. Вітвицька С.С. Практикум з педагогіки вищої школи: Навч. посібник. К.: Центр навч. літератури, 2005. – 396 с.
3. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник. – К.: Центр навч. літератури, 2003. – 316 с.
4. Зязюн І.А. Технологізація освіти як історична неперервність // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2001. – Вип. 1. – С. 73-85.